

พหุประการกถา

ว่าด้วยความรู้รักสามัคคีมีอุปการะมาก

พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กรรมการมหาเถรสมาคม

และคณะจากศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ

แต่งตามมติมหาเถรสมาคมที่ ๕๗๙/๒๕๖๓

มหาเถรสมาคมมีมติเมื่อวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๖๓ ให้วัดทั่วประเทศใช้จัดแสดงพระธรรมเทศนา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

สาคารา อนาคตา จ อุโก อญฺญณฺณนิสฺสิตา

อาราธยन्ติ สทุมฺมํ โยคกฺเขมํ อนุตฺตรนฺติ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักรับประทานแสดงพระธรรมเทศนาในพหุประการกถา ว่าด้วยความรู้รักสามัคคีมีอุปการะมาก เพื่อเป็นเครื่องประดับประดาของศีลธรรม ประดับปัญญาบารมี อนุเมทนาคุณคุณานุคุณที่ส่วนธมฺมัสสวณฺมัยคือบุญที่ได้จากการฟังธรรมซึ่งท่านพุทธศาสนิกชนทั้งหลายได้พร้อมใจกันบำเพ็ญให้เป็นไปในวันนี้

การฟังพระธรรมเทศนาตามกาลเวลาอันเหมาะสมจัดว่าเป็นมงคลคือเหตุแห่งความเจริญในชีวิต ดังพุทธภาษิตที่ว่า “กาเลน ธมฺมัสสวณฺ อุตมฺมมงคลมุตฺตมํ” แปลความว่า “การฟังธรรมตามกาลเป็นมงคลอันสูงสุด” ทั้งนี้เพราะการฟังธรรมช่วยให้ผู้ฟังได้อานิสงส์ ๕ ประการ ดังที่สมเด็จพระบรมศาสดาทรงพรรณนาไว้ว่า “อสุสุตฺติ สฺสุณาติ” เป็นต้น แปลความว่า “๑. ได้ฟังเรื่องใหม่ ๒. ได้วิจัยเรื่องเก่า ๓. ได้บรรเทาข้อกังขา ๔. ได้พัฒนาความคิด ๕. ได้ทำจิตให้ผ่องใส” อานิสงส์การฟังธรรมเหล่านี้บังเกิดมีขึ้นเพราะเหตุที่การแสดงพระธรรมเทศนาประกอบด้วยวาจาสุภาสิตที่นับว่าเป็นมงคลอันสูงสุด สมดังพุทธพจน์ที่ว่า “สุภาสิตา จ ยา วาจา อุตมฺมมงคลมุตฺตมํ” แปลความว่า “วาจาสุภาสิตเป็นมงคลอันสูงสุด”

โอกาสนี้เป็นเวลาอันควรที่สาธุชนชาวไทยทั้งหลายจะได้ใส่ใจระลึกถึงวาทจาสุภาษิตในพระบรมราชโองการเรื่องความรู้รักสามัคคีที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ ๙ พระราชทานไว้เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๔ ว่า “ประเทศของเรารักษาเอกราชอธิปไตยและอธิปไตยให้สมบูรณ์มั่นคงมาได้จนถึงทุกวันนี้ เพราะคนไทยทุกหมู่เหล่ารู้รักสามัคคี และรู้จักทำหน้าที่ของแต่ละฝ่ายให้ประสานส่งเสริมกัน” พระบรมราชโองการนี้แสดงให้เห็นว่าความรู้รักสามัคคีเป็นคุณธรรมสำคัญที่มีอุปการะมากเพราะช่วยให้ประเทศไทยรักษาเอกราชอธิปไตยและอธิปไตยมาได้จนถึงปัจจุบัน

ความรู้รักสามัคคีนี้จำแนกออกเป็นคุณธรรมย่อยสามประการคือ ความรู้ ความรัก และความสามัคคี คุณธรรมประการแรก คือ ความรู้ หมายถึงความกตัญญูรู้คุณที่คนไทยทุกหมู่เหล่าได้รับจากประเทศไทย คุณธรรมประการที่สอง คือ ความรัก หมายถึงความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และการแสดงออกซึ่งความกตเวทิต่อประกาศความรักให้ปรากฏด้วยการทำปฏิการะตอบแทนคุณของสถาบันทั้งสามด้วยวิธีการต่างๆ คุณธรรมประการที่สาม คือ ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกอย่างพร้อมเพรียงกันในการปฏิบัติหน้าที่ถนอมรักษาและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

คำว่า สถาบันชาติ หมายถึงคนไทยและแผ่นดินไทย สถาบันศาสนาหมายถึงพระพุทธศาสนาและศาสนธรรมอื่นใดที่สร้างลักษณะนิสัยที่ดีงามให้กับคนไทย สถาบันพระมหากษัตริย์หมายถึงพระประมุขของประเทศไทย ตามนัยแห่งพระบาลีที่ว่า “ราชา มุขี มนุสฺसानิ พระราชาเป็นประมุขของปวงชน” การนิยามความหมายของสถาบันทั้งสามนี้สอดคล้องกับการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ผู้ทรงออกแบบธงชาติไทยที่เรียกว่าธงไตรรงค์ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๖๐ ได้ทรงพระราชนิพนธ์อธิบายความหมายแห่งธงไตรรงค์ที่ประกอบด้วยสามสี คือ แดง ขาว น้ำเงิน ว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังต่อไปนี้

“ขอพรำพรำพรรณบรรยาย	ความคิดเครื่องหมาย	แห่งสีทั้งสามงามถนัด
ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์	หมายพระไตรรัตน์	และธรรมะค้ำจุนจิตไทย
แดงคือโลหิตเราชาวไทย	ซึ่งยอมสละได้	เพื่อรักษาชาติศาสนา
น้ำเงินคือสีโสภณ	อันจอมประชา	ธ ปรอดเป็นของส่วนองค์

จัดไว้เข้าเป็นไตรรงค์ จึ่งเป็นสีธง ที่รักแห่งเราชาวไทย”

สถาบันทั้งสามคือชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เปรียบเหมือนเสาหลักสามเส้าที่ช่วยค้ำยันประเทศไทยให้ดำรงคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ยิ่งไปกว่านั้น เสาหลักสามเส้านี้ยังทำหน้าที่พยุงค้ำยันซึ่งกันและกันเพื่อให้แต่ละสถาบันสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง เช่นเดียวกับธงไตรรงค์ซึ่งประกอบด้วยแผ่นผ้าสามสีเย็บติดเป็นผืนเดียวกันอย่างชนิดที่ไม่มีวันแยกขาดจากกัน การประสานสามัคคีของสถาบันทั้งสามนี้ยังมีอยู่ตราบไต่ ความมั่นคงและพัฒนาสถาพรของประเทศไทยก็ดำรงอยู่ได้ตราบนั้น ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันทั้งสามเป็น “อัญญาญญินสูสิตา” คือต่างฝ่ายต่างพึ่งพาอาศัยกันและกันตามหลักปฏิจจสมุบาทที่ว่าสิ่งทั้งหลายอาศัยกันและกันเกิดขึ้น ดังพระบาลินิกเขปบทที่ยกไว้ ณ เบื้องต้นว่า “สาคารา อนาคารา จ อุกโ อัญญาญญินสูสิตา” เป็นต้น แปลความว่า “คุณุสดีและบรรพชิตทั้งสองฝ่ายต่างอาศัยกันและกันจึงทำให้พระสัทธรรมอันเกษมจากโยคะอย่างยอดเยี่ยมสำเร็จได้”

ตามนัยแห่งพระบาลีนี้ คุณุสดีและบรรพชิตต่างฝ่ายต่างพึ่งพาอาศัยกัน กล่าวคือ คุณุสดีอุปลัมภ์บำรุงบรรพชิตด้วยอามิสทานคือการบริจาคจตุปัจจัยไทยธรรมบำรุงพระพุทธศาสนา ในขณะที่เดียวกัน ฝ่ายบรรพชิตก็ทำปฏิการะตอบแทนฝ่ายคุณุสดีด้วยธรรมทานคือเทศนาสั่งสอนธรรม คุณุสดีและบรรพชิตทั้งสองฝ่ายเมื่อได้ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างนี้ย่อมสามารถปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธ ๔ ประการที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาปริณีพพานสูตร ได้แก่ ๑) พหุสูต คือศึกษาธรรมจนแตกฉาน ๒) อนุถัมมจารี ปฏิบัติธรรมตามที่ได้ศึกษานั้น ๓) ธัมมเทศนา แสดงธรรมและเผยแผ่ธรรม ๔) ปรีปวาทนิคคะหะ อุปลัมภ์ และปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา

โดยนัยนี้ พุทธบริษัทฝ่ายคุณุสดีอันประกอบด้วยพระมหากษัตริย์และประชาชนทั่วไปให้การอุปลัมภ์บำรุงแก่ฝ่ายบรรพชิตเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ทั้งสี่ประการได้ครบถ้วนสมบูรณ์ ฝ่ายบรรพชิตก็ทำปฏิการะตอบแทนฝ่ายคุณุสดีด้วยการสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมทางศาสนาและถวายพระธรรมเทศนาแด่พระมหากษัตริย์เพื่อกำหนดเป็นแนวทางในการครองแผ่นดินโดยธรรมตามนัยแห่งพระบาลีในอัครคัมภีร์สูตรที่ว่า “ธมฺเมเน ปเร รณฺเษตีติ ราชา” แปลความว่า “พระราชาคือผู้ที่ทำให้ประชาชนยินดีพอใจโดยธรรม” ธรรมที่พระราชาทรงถือปฏิบัติเพื่อสร้างความยินดีพอใจแก่ประชาชนเรียกว่า ทศพิธราชธรรม มี ๑๐ ประการ ประกอบด้วย ทาน ศีล บริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน เป็นต้น

บทกลอนต่อไปนี้สรุปความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันระหว่างพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และ
บรรพชิตได้เป็นอย่างดี ดังนี้

“วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย   บ้านจะสวยเพราะมีวัดดัดนิสัย
บ้านกับวัดผลัดกันช่วยยิ่งอวยชัย   ถ้าขาดกันก็บรลัยทั้งสองทาง”

ความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันระหว่างคฤหัสถ์และบรรพชิตดังพรรณนามานี้เป็นปัจจัยสำคัญที่
ส่งเสริมให้เกิดความรู้รักสามัคคีที่ทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาเอกราชอธิปไตยและอิสรภาพมาได้จนถึง
ปัจจุบัน ความสำคัญของความรู้รักสามัคคีเช่นว่านี้ปรากฏชัดอยู่ในบทปาฐกถาเรื่อง “ลักษณะการปกครอง
ประเทศไทยแต่โบราณ” ที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระบิดาแห่ง
ประวัติศาสตร์และโบราณคดีไทย ได้แสดงไว้เมื่อพุทธศักราช ๒๔๗๐ ความตอนหนึ่งว่า “ชนชาติไทยมี
คุณธรรมสามอย่างเป็นสำคัญ จึงสามารถปกครองประเทศไทยมาได้ คือ ความจงรักภักดีของชาติ อย่าง
หนึ่ง ความปราศจากวิหิงสา อย่างหนึ่ง ความฉลาดในการประสานประโยชน์ อย่างหนึ่ง”

ในบรรดาคุณธรรมทั้งสามประการนั้น คุณธรรมประการแรก คือความรักอิสรภาพของชาติ นับว่า
สำคัญที่สุดในการปกป้องรักษาเอกราชอธิปไตยและอิสรภาพของชาติ ความรักอิสรภาพนี้เป็นไปตามนัย
แห่งพุทธภาษิตที่ว่า “วโส อีสุสริยํ โลกํ อํานาจเป็นใหญ่ในโลก” บรรพบุรุษของไทยแต่โบราณปกป้องรักษา
ความเป็นไทคือการมีอำนาจเป็นใหญ่ในการปกครองตนเองด้วยความเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างแม้กระทั่งชีวิต
ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามนัยแห่งพระบาลีที่ว่า “จเซ ธนํ อญฺควรสฺส เหตุ” เป็นต้น แปลความว่า “บุคคลควรสละ
ทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะ ควรสละอวัยวะเพื่อรักษาชีวิต ควรสละทั้งทรัพย์ อวัยวะและชีวิตเมื่อระลึกถึงธรรม”
ตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้คือการที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงนำ
ประชาชนชาวไทยลุกขึ้นกอบกู้อิสรภาพของแผ่นดิน อีกตัวอย่างหนึ่งที่สำคัญเช่นกันคือการที่
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ทรงนำพาประเทศชาติให้รอดพ้นจากการเป็น
เมืองขึ้นของประเทศนักรล่าอาณานิคม

คุณธรรมประการที่สอง คือความปราศจากวิหิงสา หมายถึงการอยู่ร่วมกันอย่างสันติโดยไม่มี การ
เบียดเบียนกัน คนต่างชาติต่างศาสนาที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารล้วนได้รับการต้อนรับจากคนไทยด้วย
อัธยาศัยไมตรีอันดี สมดังพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ที่ว่า “เป็น
ธรรมเนียมไทยแต่โบราณ ใครมาถึงเรือนชานต้องต้อนรับ” ความปราศจากการเบียดเบียนนี้ถือเป็นการ
ปฏิบัติตามนัยแห่งพุทธภาษิตที่ว่า “อพฺยาปชฺฌํ สุขํ โลกํ การไม่เบียดเบียนกันเป็นสุขในโลก” ดังจะเห็นได้

ว่า คนไทยนิยมกล่าวคำว่า "ไม่เป็นไร" จนติดปาก อันแสดงถึงความมีน้ำใจรู้จักให้อภัยกันซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความสามัคคีปรองดองในสังคม สมด้วยบทกลอนที่ว่า "ถ้าไม่มีการให้อภัยผิด และไม่คิดที่จะลืมซึ่งความหลัง จะหาสามัคคียากลำบากจริง ความผิดพลั้งย่อมมีทั่วทุกคน"

คุณธรรมประการที่สาม คือ ความฉลาดในการประสานประโยชน์ หมายถึงการเปิดโอกาสให้คนทุกหมู่เหล่าเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชาติไทย โดยไม่มีการกีดกันเพราะเหตุแห่งเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา เป็นต้น ความฉลาดในการประสานประโยชน์นี้ทำให้เกิดการประนีประนอมในบ้านเมือง ดังที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า "เพ่งดูประโยชน์หมู่มาก ด้วยยอมลำบากทุกสิ่งสรรพ ประนีประนอมพร้อมกัน ทุกวันมุ่งรักษาสามัคคี" ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า รัชกาลปัจจุบัน ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ จึงทรงมีพระราชดำรัสตอบผู้สื่อข่าวต่างประเทศว่า "ประเทศไทยเป็นดินแดนแห่งการประนีประนอม" การประนีประนอมช่วยสร้างความสามัคคีของคนในชาติและความสามัคคีนั้นย่อมนำความสุขและความเจริญมาให้ ดังพุทธภาษิตที่ว่า "สุขา สงมสุส สามัคคี ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะนำสุขมาให้"

คุณธรรมสำคัญที่เสริมสร้างความรักสามัคคีของคนไทยดังพรรณนามา ยังคงได้รับการรักษาสืบทอดต่อมาจนถึงทุกวันนี้ ดังที่สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า รัชกาลปัจจุบัน ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงมีพระปฐมบรมราชโองการในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อพุทธศักราช ๒๕๖๒ ว่า "เราจะสืบสาน รักษา และต่อยอด และครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งอาณาราษฎรตลอดไป" พร้อมกับทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจน้อยใหญ่เพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้อาณาประชาราษฎรตามที่ทรงประกาศไว้ในพระปฐมบรมราชโองการ ดังปรากฏเป็นที่ประจักษ์ว่าพระองค์ทรงสืบสาน รักษา และต่อยอดโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและแนวพระราชดำริต่าง ๆ ในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงเพื่อพัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป

เพื่อสืบสาน รักษา และต่อยอดมรดกธรรมทางพระพุทธศาสนา สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า รัชกาลปัจจุบัน ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงมีพระราชดำรัส ประกาศพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก ว่า "ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ แต่เดิมมาข้าพเจ้าได้มีจิตศรัทธาเลื่อมใสและถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะด้วยวิธีนั้นๆ อยู่แล้ว ฉะนั้น บัดนี้ ข้าพเจ้าได้เถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาภิเษกแล้ว จึงขอมอบตัวแด่พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้าและพระสงฆ์เจ้า จะได้รับการจัดการให้ความคุ้มครองและรักษาพระพุทธศาสนาโดยชอบ

ธรรมตลอดไป ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงจำไว้ด้วยว่า ข้าพเจ้าเป็นพุทธศาสนูปถัมภกเถิด” ใน
ฐานะที่ทรงเป็นพุทธมามกะ สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทราชสมภารเจ้า รัชกาลปัจจุบัน ผู้ทรงพระคุณอัน
ประเสริฐ ทรงประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการครองแผ่นดินโดยธรรม ดังกรณีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้หน่วยราชการในพระองค์ร่วมกับประชาชนทุกหมู่เหล่าทำกิจกรรมจิตอาสาจนเกิดโครงการจิตอาสา
พระราชทาน กิจกรรมจิตอาสานี้มีผลเป็นการระดมสรรพกำลังมาร่วมกันบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ด้วย
น้ำใจเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน พระบรมราชาบายนี้เป็นไปตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ประการ คือ ๑.
ทาน หมายถึง การให้สิ่งของ รวมทั้งให้ธรรมทานและวิทยาทาน ๒. ปิยวาจา หมายถึง การกล่าววาจา
ไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี รวมถึง กล่าวคำแนะนำและปลุกปลอบใจด้วยความปรารถนาดี ๓. อตถ
จริยา หมายถึง การทำตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม รวมทั้งการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ด้วยวิธีการต่างๆ
๔. สมานัตตตา หมายถึง การวางตนพอดีเสมอต้นเสมอปลายในการติดต่อสมาคมกับผู้อื่นทั้งในยามได้ดีมี
สุขหรือในยามตกทุกข์ได้ยาก สังคหวัตถุทั้งสี่ประการนี้เป็นเสมือนหัวใจที่ประสานประชาชนชาวไทยให้ม
ีความสมัครสมานสามัคคี

ดังนั้น โครงการจิตอาสาพระราชทานจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้รักสามัคคีให้กับคนไทย
ทั้งปวง ทั้งนี้เพราะกิจกรรมจิตอาสาช่วยให้คนไทยตระหนักรู้คุณค่าของชาติ มีศรัทธาใน
พระพุทธศาสนาและมีความจงรักภักดีในสถาบันพระมหากษัตริย์ นั่นคือเป็นกิจกรรมที่หล่อหลอมคนไทย
ให้มีความกตัญญูต่อบุคคล ต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ความกตัญญูเกิดจากความตระหนักรู้ว่า
สถาบันทั้งสามมีอุปการคุณอย่างมากต่อการดำรงอยู่และความเจริญรุ่งเรืองของประเทศไทย ความกตเวที
หมายถึงการปฏิบัติภาระตอบแทนคุณสถาบันทั้งสามนั้น ความกตัญญูกตเวทีจัดว่าเป็นภูมิธรรมคือพื้นฐาน
ของคนดี ดังพระบาลีที่ว่า “สพฺบุริสฺสุมฺมิตฺติ กตญฺญตฺตา กตเวทิตา” แปลความว่า “ความกตัญญูกตเวที
เป็นคุณธรรมพื้นฐานของคนดี”

สถาบันชาติอันประกอบด้วยประชาชนคนไทยควรมีความกตัญญูคือตระหนักรู้คุณค่าอัน
ยิ่งใหญ่ของสถาบันพระพุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ ในขณะเดียวกันก็แสดงออกซึ่งความ
กตเวทีคือปฏิบัติหน้าที่ในการถนอมรักษาสถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์อย่างเต็มกำลัง
ความสามารถ สมดังพระบรมพุทโธวาทที่ว่า “ธมฺมญฺเจว สุจฺริตํ บุคฺคฺลคฺวรปฺฏิบฺติธฺรฺมคฺคิอฺหนฺาที่ให้สุจฺริตํ”
ในการปฏิบัติหน้าที่เช่นนี้ คนไทยทุกคนควรตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดความสามารถโดยไม่มีภาระสิ่ง
หน้าที่ ไม่บงกชพร่องในหน้าที่ ไม่ก้าวร้าวหน้าที่ และไม่ทุจริตต่อหน้าที่ ตราบใดที่ประชาชนยังรักสามัคคีร่วม

แรงร่วมใจกันปฏิบัติหน้าที่ในการถนอมรักษาสถาบันชาติ สถาบันพระศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์
ตราบนั่นความเจริญรุ่งเรืองของประเทศไทยก็คงมีอยู่ต่อไป ทั้งนี้เพราะความเลื่อมและความเจริญของ
สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์มีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกัน เหมือนเสาหลักสามเส้าพยุกัน
และกัน ฉะนั้น ตามนัยแห่งพระบาลีนิกเขปบทที่ยกไว้ ณ เบื้องต้นว่า “สาคารา อนาคารา จ อุกโณ อญ
โณญญนีสลิตา” เป็นต้น แปลความว่า “คฤหัสถ์และบรรพชิตทั้งสองฝ่ายต่างอาศัยกันและกัน” ดังพรรณนา
มา พอสมควรแก่เวลา

เทศนาปริโยสานะ ในอวสานเป็นที่สุดแห่งพระธรรมเทศนานี้ ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและ
อานุภาพแห่งกุศลบุญราศีส่วนธัมมัสสวนมัย จงมารวมกันเป็นตบะ เดชะ พลวปัจจาย สัมฤทธิ์ผลเป็นพระพร
ชัยมงคลแด่ สมเด็จพระบวรมหิศวราชสมภารเจ้า รัชกาลปัจจุบัน ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ และสมเด็จพระ
พระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ให้ทรงเจริญพระชนมสุขสิริสวัสดิ์พิพัฒนามงคล
ทุกประการ พระบรมเดชาานุภาพแผ่ไพศาล ทรงอภิบาลรักษาประเทศชาติ พระศาสนา และพระบรมราช
จักรีวงศ์ ให้ดำรงวัฒนาสถาพร ตลอดจิรัฏฐิติกาล

รับประทานแสดงพระธรรมเทศนาในพหุประการกถา พอสมควรแก่เวลา ขอยุติลงคงไว้แต่เพียงเท่านี้
เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้

